

Reacties belanghebbenden en antwoorden (d.d. 25/05/21)

Tijdens diverse bijeenkomsten en gesprekken heeft een vertegenwoordiging van belanghebbenden vanuit diverse perspectieven hun stem laten horen. Daarnaast heeft de RES Twente ook schriftelijke reacties ontvangen van enkele belangengroepen. Hoewel er geen sprake is van een formele terinzagelegging, hebben we deze schriftelijke reacties wel beantwoord in onderstaand overzicht. Aangezien deze reacties formeel een andere status hebben dan de moties en reacties van de volksvertegenwoordigers, is dit overzicht om die reden niet bijgevoegd als bijlage bij de RES Twente 1.0.

De schriftelijke reacties op het voorlopig ontwerp zijn hieronder op vergelijkbare wijze als de moties en reacties van de volksvertegenwoordigers zo goed mogelijk weergegeven en beantwoord. De mondelinge reacties tijdens de regionale bijeenkomsten en gesprekken, de signalen van lokale participatieprocessen en de schriftelijke reacties zijn gezamenlijk meegewogen bij de totstandkoming van de strategische koers. Daarmee is de inbreng van belanghebbenden dus op bepaalde aspecten verweven in de strategische koers.

Naam organisatie		Kernpunt belangenorganisatie	Reflectie
Jong RES Twente	1.	Commitment/vrijblijvendheid/rechtsgeldigheid: Hoe zijn de verhoudingen tussen de gemeenten en hoe vatten zij de invulling van hun eigen energietransitie op? Hoe wordt geborgd dat de gezamenlijke ambitie ook daadwerkelijk wordt behaald?	De gemeenten, provincie en waterschap hebben met elkaar afgesproken dat zij een inspanningsverplichting hebben om de doelstellingen voor zowel duurzame opwek elektriciteit als voor de warmteopgave te realiseren. Met het vaststellen van de RES Twente 1.0 wordt deze inspanningsverplichting onderschreven.
	2.	Opgave: er wordt gesproken over een opgave van 1,5 TWh waarbij een overcapaciteit in plannen van 30% noodzakelijk is als gevolg van planuitval. Hoe wordt ervoor gezorgd dat deze doelen ook daadwerkelijk worden behaald. Er is op dit moment al sprake van uitval van capaciteit bij gemeenten en de participatie van burger is nog niet eens volledig op gang gekomen.	De RES Twente 1.0 is het eind van het begin van een proces om in 2030 1,5 TWh te realiseren. Richting RES Twente 2.0 zullen de plannen op basis van zoekgebieden en bottom-up processen uitkristalliseren. Via de monitor RES-Twente wordt 2x per jaar een uitvraag gedaan naar de stand van zaken. Op die manier wordt duidelijk of de ambities ook daadwerkelijk worden gehaald. Mocht blijken dat dit niet gaat lukken, dan gaan de bestuurders met elkaar in overleg om gezamenlijk invulling te geven aan de regionale opgave.
	3.	Maatschappelijk draagvlak: worden de jongeren hier ook actief bij betrokken?	Uiteraard worden de jongeren betrokken. De Jong RES is in aanloop naar de RES Twente 1.0 uitgenodigd voor diverse bijeenkomsten met belanghebbenden. Op weg naar de RES 2.0 zal een vertegenwoordiging van jongeren worden betrokken. Verder is contact gelegd met de Young Twente Board maar daar heeft de Young Twente Board (nog) niet op gereageerd.
	4.	Continuïteit RES-proces: hoe worden deze rijksmiddelen verdeeld?	De rijksmiddelen worden landelijk verdeeld onder de 30 RES-regio's. Via de VNG, IPO en de Unie van Waterschappen loopt er een actieve lobby richting het Rijk om voldoende financiële middelen te krijgen voor de uitvoering van de RES Twente 1.0 en het proces richting RES 2.0.
	5.	Samenwerking met omgeving: hoe zit het met financiële participatie voor de relatief minder vermogende jeugd? Hoe wordt geborgd dat ook zij mee kunnen profiteren van de lokale opwek van energie?	We gaan uit van minimaal 50% lokaal eigendom. De LEIT is hierbij een belangrijke partner. De RES-Twente ontwikkelt samen met de LEI-Twente een 'Plan van Aanpak Lokaal Eigendom'. De RES Twente werkt samen met de LEI aan oplossingsrichtingen om de betaalbaarheid te bevorderen en 'energiearmoede' tegen te gaan. Hier zijn procesafspraken voor opgenomen in de RES Twente 1.0.
	6.	Aquathermie RES 2.0: aquathermie wordt als relevante warmtebron genoemd, in Twente is echter slechts beperkt sprake van oppervlaktewater. De vraag is dus hoe groot het aandeel van aquathermie realistisch gezien kan worden? Wordt hier overigens ook niet ondiepe geothermie (o.a. WKO) bedoeld?	Het waterschap is een belangrijke partner in de RES-Twente. Er is een goede samenwerking met het waterschap en zij investeren ook in innovatieve oplossingen om water als warmte- en koude opslag te benutten. Daarom is het ook een onderdeel van de Twentse Energie Agenda waarin we samen met het waterschap de potentie en mogelijk andere innovatieve vormen van het benutten van de restwarmte van water gaan onderzoeken.

	<p>7. Economische kwaliteit: mbo/hbo/wo worden voorbereid op nieuwe banen die ontstaan door de energietransitie. Hoe ziet dit proces er precies uit? Welke studies/banen gaat dit betrekking op hebben? Jeugd die hun carrière nog moeten kiezen en die hier dus nog een effect in kunnen hebben kunnen dit document lezen en denken 'Hey wat leuk, dat wil ik!'.</p>	<p>De Universiteit Twente is samen met het HBO én ROC een nieuwe opleiding aan het voorbereiden dat zich enerzijds richt op de nieuwe banen die gaan ontstaan en anderzijds zich richt op het samenwerken van studenten van de drie onderwijsniveaus in één project. Dit laatste is uniek voor Nederland.</p>
	<p>8. Leeswijzer: in Twente zijn we goed op weg, maar met een gewenste 60/40 verhouding wind/zon en geen enkele windturbine lijkt het alsof de ernst van klimaatverandering wordt gebagatelliseerd. In het hele stuk mag de ernst van waarom we deze energietransitie uitvoeren wel iets vaker naar voren komen. Is het voor een regio die op dit moment geen enkele windmolen heeft realistisch om uit te gaan van 60% invulling door middel van windmolens?</p>	<p>De aanleiding voor de RES is het Klimaatakkoord. Wij gaan uit van de afspraken die wij met gemeenten, provincie en waterschap maken en zijn van mening dat we werken aan realistische doelstellingen in het licht van het Klimaatakkoord. Wij hebben ook een monitor die tweejaarlijks een update krijgt om de doelstellingen te monitoren. Mocht blijken dat we doelstellingen niet gaan halen, gaan we hierover in gesprek.</p>
	<p>9. Samenwerking met omgeving: hoe worden de jongeren bereikt en wordt hun mening verkregen?</p>	<p>www.energiestrategietwente.nl is ook voor jongeren toegankelijk. We hebben contact gezocht met de Jong RES én met de Young Twente Board (de laatste heeft helaas niet gereageerd), we gaan een omgevingsadviesraad instellen die bestaat uit diverse leeftijdscategorieën en we betrekken een vertegenwoordiging van jongeren op weg naar RES Twente 2.0. Daarnaast zijn de gemeenten verantwoordelijk om hun inwoners (en dus ook jongeren) te betrekken bij de participatieprocessen.</p>
	<p>10. Twentse Jongeren: samenwerking met middelbare scholen starten om bijvoorbeeld projecten in het kader van maatschappijleer te starten die misschien tot nieuwe goede ideeën leiden?</p>	<p>Dat is een goede suggestie die wordt meegenomen naar de RES 2.0.</p>
	<p>11. Lokaal eigendom: mooie gedachte om voor minimaal 50% lokaal eigendom te gaan. Iedereen zal het daar mee eens zijn, maar juridisch gaat dat niet op. Initiatiefnemers hebben een inspanningsplicht, maar daarbij stopt het ook. 50% is de landelijke norm, waarom kiezen we in Twente niet voor een hoger percentage of bijv. zelfs 100%? Zoals eerder genoemd staat er nog geen enkele windturbine, wellicht door weinig draagvlak en andere redenen, maar een hoger streven voor lokaal eigendom heeft in ieder geval de potentie om draagvlak te vergroten.</p>	<p>Samen met een vertegenwoordiging van de Twentse LEI-organisaties, realiseert de RES Twente een plan van aanpak als handreiking voor gemeenten. Minimaal 50% lokaal eigendom is voor de RES Twente het uitgangspunt. Dat mag en kan natuurlijk altijd meer zijn. De gemeenten geven uiteindelijk invulling aan de borging van lokaal eigendom.</p>
	<p>12. Aanbeveling uitvoering/proces punt 4 voorlopig ontwerp: de markt biedt meer aan dan we in Twente nodig hebben. Er bestaat dus een groot winstmotief anders zou dit niet het geval zijn. Kunnen wij zelf niet in deze markt springen om zo een hoger lokaal eigendom percentage te verkrijgen?</p>	<p>Zie vraag 13.</p>

Agrarische belangen-behertigers	1.	De agrarische belangenbehartigers in regio Oost zijn voorstander van duurzame energie: een brede maatschappelijke opgave, waar we als land- en tuinbouw graag aan bijdragen. We zetten ons als sector nu al stevig in voor duurzame opwek, 80 procent van de huidige opwek komt namelijk uit landelijk gebied. We vinden wel dat bij de ruimtelijke invulling een zorgvuldige afweging van maatschappelijke kosten en baten gemaakt moet worden. Zon op landbouwgrond is onnodig, maatschappelijk ongewenst (blijkt ook uit uw eigen onderzoeken) en moet vooralsnog uitgesloten worden.	Paragraaf 3.4 uit het koersdocument gaat in op de regionale uitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit waarin ook de visie van de agrarische belangenbehartigers staat vermeld. Deze visie wordt in het regionale kader geplaatst, waarbij het juist is om op te merken dat zon op landbouwgrond nadelig is voor de ontwikkeling van de landbouw en de maatschappelijke kosten (en daarmee de betaalbaarheid) negatief beïnvloedt. Het is aan gemeenten om, zoals u dat wenst, zon op landbouwgrond vooralsnog uit te sluiten.
	2.	Zon op landbouwgrond heeft meer financiële dan energetische potentie. Het openhouden van die optie leidt tot een aanhoudende stroom initiatieven die niet aansluiten bij de gewenste ontwikkelvolgorde. Energie-opwek op andere locaties dan landbouwgrond kent beperkingen, is lastiger ('gedoe-factor') en kent een lager (maar niet persé negatief) financieel rendement. Maar zon op daken en no-regret is wel de vorm van opwekking waar in de samenleving het meeste draagvlak voor is. Dus wat willen we? Sturen op geld of op maatschappelijke waarden?	Uiteraard willen we met de RES Twente 1.0 de beste deal bereiken vanuit de maatschappelijke opgaven zonder de gezamenlijke ambities uit het oog te verliezen. Zon op dak kent een groot maatschappelijk draagvlak maar met alleen zon op dak redden we het niet. We zijn ons daarvan bewust en besteden daarom specifiek over zon op dak aandacht in paragraaf 4.4 van het koersdocument.
	3.	Zonnevelden op landbouwgrond hebben bovendien een dubbel negatief effect op de landbouwstructuur. Ze onttrekken de schaars vrijkomende gronden en ze storen de grondgebonden ontwikkeling van omliggende bedrijven door de toevallige ligging.	We erkennen de bezwaren van zonnevelden op landbouwgrond. Mede hierom stellen we voor om de verhouding wind/zon van 40/60 te veranderen in 60/40. Wind heeft inderdaad een veel kleinere 'footprint' en kan relatief meer bijdragen aan de ontwikkeling van de sector.
	4.	We zien het werk van de landelijke adviesgroep zon op dak graag terug in een hogere inrekening van het potentieel, evenals het advies van PBL/NPRES rond de wind/zon verhouding. De combinatie van die twee factoren maakt dat landbouwgrond vooralsnog uitgesloten kan blijven. Die uitsluiting zal een stimulans zijn voor een energietransitie langs de voorkeursvolgorde waar wij graag aan mee werken.	Het potentieel van zon op dak wordt in het huidige bod maximaal benut. Momenteel kunnen niet alle aanvragen voor teruglevering worden gerealiseerd vanwege beperkte netcapaciteit of omdat zon op dak verzekeringstechnisch of qua draagkracht niet mogelijk is. Vanuit de omgeving heerst mede daardoor het gevoel dat de kansen voor zon op dak nog onvoldoende worden benut. Ambtelijk zijn wij vertegenwoordigd in de landelijke werkgroep zon op dak en brengen daar deze praktische problemen in, die naar verwachting in het proces richting RES 2.0 ruim aandacht zullen vragen (en krijgen).
	5.	Wij vragen u met klem om doelgericht beleid op het volgen van de zonneladder, te beginnen met het uitsluiten van zonnevelden op waardevolle landbouwgronden. Daarnaast vragen we om een overtuigende inzet op stimulering en facilitering van zon op daken en zon op no-regret locaties. Samen de stap maken.	Op weg naar RES Twente 2.0 vindt subregionale afstemming plaats over de zoekgebieden en de mix van wind- en zonne-energie. RES Twente gaat uit van de voorkeursvolgorde zoals genoemd in paragraaf 4.5. Zie verder de antwoorden op vraag 3 en 4.
	6.	Misverstand 1: Zon op dak en no-regret is maar voor een klein deel in te zetten: de onafhankelijke landelijke NP RES werkgroep 'zon op dak' concludeert echter in haar eindadvies dat veel beperkingen zijn opgelost, of zijn gebaseerd op ontbrekende kennis en bereidheid. Ons inziens moet 0,6 haalbaar zijn. We missen die bijstelling in voorliggende RES 1.0 waarin u een tegengestelde beweging maakt naar 0,25.	Inschatting van 0,25 is gemaakt op basis van analyses van gemeenten. Dit is een realistische schatting op basis van de huidige stand van zaken. Maar we houden ontwikkelingen in de gaten: met behulp van www.zonnedakje.nl gaan we in aanloop naar RES 2.0 kijken of dit bijstelling behoeft.

	7.	Misverstand 2: De claim op landbouwgrond gaat maar over een klein deel van het areaal: ontwikkelaars van zonnevelden slagen daarentegen vooral bij stoppende of uitfaserende boeren. De velden landen als confetti in de landbouwstructuur en schaden de ontwikkelruimte van extensiverende bedrijven die serieus werk willen maken van de vraag naar meer grondgebonden en kringlooplandbouw.	Het antwoord op deze vraag gaat over andere en bredere zaken dan alleen de RES. RES is slechts één ruimtevrager naast landbouw zelf, woningbouw, natuur, infrastructuur, industrie, overige bedrijvigheid etc. Voor de ruimtelijke afweging verwijzen we naar de paragraaf 3.4. Tegelijkertijd zal bij de planologische afweging op rijks- provinciaal en gemeentelijk niveau de gemaakte constatering meewegen.
	8.	Misverstand 3: De RES ambitie tot 2030 is niet in te vullen zonder inzet van landbouwgrond: Zonnevelden op landbouwgrond zijn niet nodig om de RES doelstellingen tot 2030 te halen. De cijfermatige analyses van het NP RES tonen de enorme potentie van andere vormen van opwek. Het gaat om de juiste keuzes en gericht beleid.	Zie de beantwoording van vraag 7.
	9.	Misverstand 4: Ontwikkelaars vergoeden de maatschappelijk kosten: zelfs de grote velden betalen niet verder dan het transformatorstation. Alle netwerkkosten die verbonden zijn aan de onbalans op het net en de vrije ruimte die aangehouden moet worden om de zonnepiek op te vangen komt voor rekening van de maatschappij. Verder slurpt de mismatch tussen vraag en aanbod (zon piekt op momenten van lage vraag) de SDE subsidie op en verslechtert het de businesscase van innovatieve opwekvormen.	Het is wenselijk om daarom een goede mix van wind en zon na te streven. Om iedereen een goed en helder inzicht te geven in de maatschappelijke kosten van de energietransitie hebben op verzoek van de RES-Twente studenten van de Universiteit Twente de app RES Twente ontwikkeld.
	10.	1. Inzet LTO Nederland/LTO Noord LTO Nederland werkt mee aan het aanpakken van netwerkproblemen. O.a. door deelname aan de PPS energie landbouw.	Het is fijn dat LTO Nederland/LTO Noord LTO Nederland ook vanuit haar rol en verantwoordelijkheid zich inzet voor het aanpakken van het netwerkprobleem. Bij de subregionale afstemming van de RES Twente komt ook de uitbreiding van netcapaciteit aan bod. RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 graag een vertegenwoordiging van de agrarische sector betrekken en afstemming houden.
	11.	LTO Nederland werkt samen met Holland Solar aan een deskundig advies voor een stimuleringsbeleid om zon op dak en zon op no-regret te maximaliseren.	Wij willen tzt graag de resultaten van het advies ontvangen.
	12.	LTO Noord voert tientallen projecten uit rond innovatie op energiegebied en het stimuleren van de uitrol van agrarische opwek bij onze leden.	Via de Twentse Energie Agenda gaat de RES Twente aan de slag met innovatie. RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 een vertegenwoordiging van de agrarische sector betrekken en afstemming houden, ook over innovatieprojecten van LTO Noord.
LEIT	1.	Wij constateren dat het bod van de RES Twente optelt tot een regionale ambitie die haalbaar lijkt. Op Twente niveau zijn er wat ons betreft wel erg grote verschillen in ambitie tussen verschillende gebieden.	De RES Twente 1.0 is een 'regionale koers' voor een lange termijn samenwerking in Twente om elektriciteit duurzaam op te wekken en de warmtetransitie te realiseren. Op weg naar RES Twente 2.0 vindt subregionale afstemming plaats over de zoekgebieden en de mix van wind- en zonne-energie. Binnen de koers RES Twente 1.0. volgen de gemeenten ieder een eigen proces. Vanwege de verschillen tussen de gemeenten, heeft iedere gemeente de ruimte om de regionale uitgangspunten uit de RES Twente door te vertalen in eigen beleid voor de opwek van elektriciteit en het verwarmen van gebouwen. Het is dus correct dat er verschillen zijn tussen de gemeenten, maar alle gemeenten onderschrijven de gezamenlijke ambitie en dragen allen bij naar vermogen.

	<p>2. Heikele keuzes worden vooruit geschoven. Wij missen hier leiderschap. We menen van gemeentelijke en regionale bestuurders te mogen verwachten dat zij - ook bij complexe opgaven als de energietransitie – invulling geven aan de democratisch bepaalde opgave die op hun bord ligt.</p>	<p>Het proces van de RES-sen is een nieuwe vorm van samenwerken rondom een grote maatschappelijke opgave. Het uitgangspunt hierbij is om het vooral mét elkaar te doen en met respect voor elkaars standpunten.</p>
	<p>3. Vanwege de duidelijk verschillende ambities per gemeente is wat voorligt ons inziens dan ook nog niet de regionaal samenhangende strategie zoals die noodzakelijk is. Daarbij is het maatschappelijk niet verantwoord dat sommige gemeenten achterblijven bij de invulling van hun opgave. Dit zal het draagvlak – ook in de gemeenten die wel hun opgave halen – ernstig aantasten.</p>	<p>In een samenwerkingsverband is het altijd geven en nemen en dat is hier niet anders. Wij werken gezamenlijk aan de ambitie en aan het draagvlak.</p>
	<p>4. In dat verband spreken we onze verbazing uit over de kanttekening: ‘Om aan 1500 GWh te voldoen zal nog 142 MWh gevonden moeten worden.’ In de RES wordt hieraan geen invulling gegeven. Dit is een tekort schietend bod waardoor bij voorbaat de gewenste 1500 GWh niet gehaald lijkt te worden.</p>	<p>In de uitvoering van de RES Twente 1.0 en toewerkend naar de RES 2.0 zullen we gezamenlijk het gesprek aangaan op welke wijze we de 142 MWh in kunnen vullen. Samen zetten we de schouders eronder om het tekort te dichten. De RES Twente verwacht dat een optimalisatieslag door subregionale afstemming mogelijk is en dat het rendement toeneemt door technologische ontwikkelingen.</p>
	<p>5. Eigenlijk vinden we zelfs het bod van 1500 GWh al terughoudend. De duurzame opwek van elektriciteit en productie van duurzaam (bio)gas is voor onze regio immers een uitgelezen kans om te komen tot een versterking van de lokale economie. In deze regio kan de energie-opwek een forse economisch impuls opleveren. Een gemiste kans.</p>	<p>Het is terecht dat de energietransitie ook een kans is voor de versterking van de lokale economie. Deze kansen proberen we via de Twentse Energie Agenda te benutten.</p>
	<p>6. Gezien het jaarlijkse bedrag dat we met elkaar uitgeven aan 'import' van energie is gemakkelijk de financiële ruimte te vinden om te investeren in grootschalige productie-eenheden met lokaal geld via de Lokale Energie Initiatieven in Twente (LEIT). De ervaring, ambitie en organisatie is hiervoor aanwezig.</p>	<p>We begrijpen deze redenering en gezien de gezamenlijke ambitie zullen we de komende periode gezamenlijk ernaar streven om minimaal 50% lokaal eigendom te realiseren.</p>
	<p>7. Wij zijn tevreden dat het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom bij grootschalige energieprojecten uit het Klimaatakkoord onverkort overgenomen is. Een plan van aanpak daartoe ontbreekt echter. Essentieel is dat dit zodanig wordt opgenomen in het gemeentelijke beleid, dat het ook een bindend karakter krijgt voor alle partijen die hier energieprojecten willen realiseren.</p>	<p>In het koersdocument staat dat we samen met een vertegenwoordiging van de Twentse LEI-organisaties, de RES Twente een plan van aanpak realiseert als handreiking voor gemeenten. Uw suggestie is overgenomen.</p>
	<p>8. Een koppeling van projecten aan de netwerkstad zien wij als positief. Het is immers slim om vraag en aanbod van elektriciteit dicht bij elkaar te organiseren. Echter, de disbalans tussen zoekgebieden van Twente zien wij als onlogisch. Juist in Zuidwest Twente zijn wat ons betreft ook goede mogelijkheden voor het realiseren van windprojecten. Hier wreekt zich wat ons betreft de opbouw van onderop waarbij een echte regionale regie op de ruimte ontbreekt. Wij bevelen u sterk aan hier in RES 2.0 meer aandacht aan te besteden.</p>	<p>De gemeenten zijn bestuurlijk en ambtelijk al in gesprek, maar op weg naar de RES Twente 2.0 vindt subregionale afstemming plaats. In de RES Twente is hier aandacht voor, zodat we de gezamenlijke ambitie in 2030 kunnen realiseren.</p>

	<p>9. Benadruk niet alleen de noodzaak, maar ook de winst van deze Regionale Energie Strategie. Winst in vermindering van de uitstoot van CO2, in lokaal eigenaarschap, in geld dat in de regio blijft, in meer biodiversiteit en verscheidenheid aan landschap, in een duurzamer Twente voor onze (klein)kinderen.</p>	<p>Via de Twentse Energie Agenda is aandacht voor de koppelkansen, maar ook voor de economische kansen, zoals de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.</p>
	<p>10. Wij onderschrijven de noodzaak van het hanteren van een duidelijke strategie op besparing, voor zon op dak en de overige zogenaamde no-regret maatregelen. Wel verwachten wij een duidelijke uitvoeringsstrategie die de juiste prikkels inbouwt om bijvoorbeeld de daken daadwerkelijk vol te krijgen.</p>	<p>In paragraaf 4.5 van het koersdocument staat dat zon op dak de eerste keuze is bij de voorkeursvolgorde van opwek. In paragraaf 4.4 wordt ook ingegaan op zon op dak als voorkeur.</p>
	<p>11. Allereerst is het vanzelfsprekend wenselijk dat alle gemeenten in hun bouwvoorschriften een identieke bepaling opnemen om bij alle nieuwe bouwwerken en/of renovaties te verplichten zonnepanelen op daken te realiseren. Daarnaast is een actief beleid gericht op maximale benutting van al bestaande daken dringend gewenst.</p>	<p>De eisen waaraan gebouwen moeten voldoen staan in het Bouwbesluit. De gemeente kan deze eisen niet op eigen initiatief aanscherpen. Maar de Minister van BZK werkt op dit moment aan een wijziging van het Besluit bouwwerken leefomgeving (de opvolger van het Bouwbesluit 2012 onder de Omgevingswet). Hiermee krijgen gemeenten maatwerk mogelijkheden om het duurzaam gebruik van daken, van gebouwen die nog niet onder landelijke energieprestatie-eisen vallen, lokaal te verplichten. Het duurzaam gebruik kan bereikt worden door het plaatsen van zon-PV, maar bijvoorbeeld ook een groen dak of wateropslag in het kader van klimaatadaptatie of een combinatie van maatregelen is mogelijk. De inwerkingtreding hangt samen met de Omgevingswet en is voorzien op 1 januari 2022.</p>
	<p>12. Wel hebben wij vraagtekens bij het realisme van de huidige energiemix. Er wordt op termijn gestreefd naar een mix van 40% zon en 60% wind. De huidige ingevulde plannen laten echter het omgekeerde zien. Dit terwijl het Planbureau voor de Leefomgeving een verhouding van 20% zon en 80% wind adviseert voor een gezonde elektriciteitsvoorziening. Wij zien hier graag een duidelijke regionale strategie op geformuleerd.</p>	<p>In het koersdocument staat bij paragraaf 6.1 onderdeel optimalisatieslag aangegeven hoe wij het streven van 40% zon en 60% wind willen realiseren.</p>
	<p>13. Het thema warmte is in de RES tot nu toe nog weinig uitgewerkt. Wij verwachten dat dit meer uitwerking krijgt richting RES 2.0.</p>	<p>In het koersdocument gaat hoofdstuk 5 in op Twente als warmteregio.</p>
	<p>14. Wij willen hierbij nogmaals benadrukken dat de Lokale Energie Initiatieven zich nadrukkelijk als partij zien die juist ook grootschalige ontwikkelingen vorm kunnen geven met een minimum van 50% lokaal eigendom. Als lokaal initiatief kunnen wij bij uitstek vorm geven aan het lokaal eigendom.</p>	<p>Het is goed dat de LEIT benadrukken dat zij zich als partij zien voor grootschalige opwek. Dit herkennen we vanuit de RES. Op weg naar RES Twente 2.0 wordt een vertegenwoordiging van de LEI betrokken.</p>
	<p>15. Gezien de historie van windprojecten in Twente vinden wij het van extreem groot belang dat het eerstvolgende windproject in Twente een succes wordt. Dit zal het draagvlak van de energietransitie in onze regio te versterken.</p>	<p>Wij zijn het met de LEIT eens dat het belangrijk is dat het eerste windproject in Twente een succes wordt. Wij zullen daar binnen onze mogelijkheden alles aan doen.</p>
	<p>16. Om goed vorm te kunnen geven aan deze rol is een goed samenspel noodzakelijk tussen gemeenten en de lokale initiatieven. Voor het ontwikkelen van succesvolle projecten zouden gemeenten via het ruimtelijk- en duurzaamheidsbeleid lokale initiatieven in de positie moeten brengen om projecten te gaan ontwikkelen.</p>	<p>Dit krijgt aandacht in het op te stellen Plan van Aanpak.</p>

	17.	Lokale Energie Initiatieven ondersteund worden bij de uitvoering van deze energieprojecten. Op provinciaal niveau zijn er ondertussen verschillende (financiële) ondersteuningsstructuren. Het is van belang dat gemeenten ook beleid voeren op lokale ondersteuning van lokale initiatieven.	Zie antwoord op vraag 17.
	18.	Tot nu toe zijn wij betrokken geweest bij de RES Twente via deelname aan een aantal ambtelijke werkgroepen. Wij hebben dit ervaren als een proces dat met horten en stoten vorm heeft gekregen. Hoewel goed bedoeld, was het ons soms niet duidelijk welke input van ons verwacht werd terwijl vragen aan ons soms laat werden gesteld. Doordat wij geen zitting hebben in de stuurgroep of een aanverwante groep ontbrak het ons aan overzicht op het proces.	Het is logisch dat een dergelijk nieuw en omvangrijk proces met horten en stoten verloopt. Wij zijn bezig met het ontwikkelen van een governance voor de fase tussen de RES Twente 1.0 en de RES 2.0 en zullen u hierover informeren.
	19.	Wij verwachten en hopen dat we onze samenwerking bij de doorontwikkeling van de RES kunnen intensiveren en professionaliseren.	RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 een vertegenwoordiging van de LEI betrekken en afstemming houden.
Stichting Anpak'n	1.	In de eerste fase is een gelegenheidscoalitie ontstaan van enerzijds (semi)overheden en anderzijds belanghebbenden als verzorgers van transport, exploitanten van zonneparken en producenten van hoge windturbines. De toepassing van hoge windturbines geldt reeds als uitgangspunt. Er kan een op deze wijze een sturende relatie ontstaan tussen energietransitie en commerciële belangen. Bij het maken van keuzes door deze gelegenheidscoalitie en bij het uitwerken van die keuzes, zitten overige belanghebbenden en kennis- en marktpartijen niet aan tafel, wat toch een vereiste is voor een breed draagvlak.	U stelt dat een gelegenheidscoalitie is ontstaan. Wij herkennen ons daarin niet. De partners in de RES Twente zijn de 14 Twentse gemeenten, provincie Overijssel en het Waterschap Vechtstromen. Verder zijn er verschillende andere maatschappelijke organisaties betrokken die een rol hebben in de energietransitie, zoals netbeheerders, kennisinstellingen, afvaardiging van woningbouwcoöperaties en Twence. Die hebben bijgedragen vanuit hun deskundigheid en niet vanuit commerciële belangen. De toepassing van windturbines is voor de RES van belang, omdat dit mogelijkheden biedt voor het duurzaam opwekken van elektriciteit. Duurzame energie-opwek maakt deel uit van onze opdracht. Hoe windturbines worden gerealiseerd is naast wettelijke beperkingen, mede afhankelijk van de ontwikkelende partij of die een sluitende business case kan realiseren. Met de huidige richtlijnen voor SDE+++ subsidie lijkt dit moeilijk haalbaar te zijn. Verder is de afgelopen periode hard gewerkt op lokaal en regionaal niveau om belanghebbenden, inwoners goed te informeren en betrekken. Iedere gemeente doet dit op zijn/haar manier met ondersteuning van de RES-Twente. Daarmee is een basis gelegd voor de verdere samenwerking. Want, de oplevering van de RES Twente 1.0 is slechts een tussenstap van een dynamisch proces. Meer informatie over het betrekken en informeren van belanghebbenden is te vinden in paragraaf 3.2 en hoofdstuk 7 van het koersdocument en in bijlage 10 van het bijlagenboek.
	2.	De RES gaat voorbij aan het feit dat er sprake is van een energiesysteem dat toenemend integraler en dynamischer wordt.	We verwijzen u kortheidshalve naar de opdracht van de RES, zoals die geformuleerd is in 1.1 voor de RES. In hoofdstuk 3 van het koersdocument vindt u een toelichting op de regionale strategische koers op hoofdlijnen verwoord. De hoofdstukken die volgen gaan verder in op respectievelijk de duurzame opwek, de warmteopgave, de Twentse Energie Agenda en de wijze waarop we de omgeving informeren en betrekken. Met u erkennen we dat de energietransitie gepaard gaat met onzekerheden over de toekomstige dynamiek en integraliteit van ons energiesysteem. Daarom formuleren we een strategie tot 2030 die uitgaat van 'no regrets'. Dat doen we met alle meest betrokken partijen en de samenleving.

	3. Bij RES onderschat de dynamiek van de ontwikkelingen, waardoor een groot financieel risico wordt gelopen.	Zie ook de beantwoording van vraag 2. Met de verwijzing naar 'no regrets' wordt ook de betaalbaarheid van het systeem bedoeld.
	4. Er is weinig draagvlak voor hoge turbines in het landschap. Er ontstaat een discussie tussen voor- en tegenstanders van hoge windturbines, terwijl het gesprek moet gaan over een 'slimme' energietransitie.	Wij zijn het eens dat het over een slimme energietransitie moet gaan. RES Twente weet dat hoge turbines efficiënter zijn dan lage windturbines, maar staan open voor andere perspectieven. Uiteindelijk wordt een afweging gemaakt die rekening houdt met de ruimtelijke kwaliteit, systeemefficiëntie en maatschappelijke acceptatie.
	5. Het plan betreft de periode tot 2030 c.q. 2050. Acceptatie van het plan is dus een 'point of no return', de hoofdstructuur ligt daarmee tot 2050 in een vast harnas. Gezien de periode van afschrijving, kunnen innovaties dus hooguit betrekking hebben op details. Het zou beter zijn om voortschrijdend inzicht in te bedden in het proces en de te maken keuzes zo een meer fluïde vorm te geven.	Wij hebben in het koersdocument RES Twente 1.0 een hoofdstuk Twentse Energie Agenda opgenomen. Wij zien de RES Twente 1.0 niet als 'vast harnas' maar als een koersdocument, mede omdat er nog veel ontwikkelingen en innovaties worden verwacht. De opgave van 2030 vullen we in met bewezen en gevalideerde technieken. Wanneer er betere, slimmere en bewezen technieken beschikbaar komen, is op basis van voortschrijdend inzicht bijstelling mogelijk voor de opgave van 2050. Wel moet er op basis van wat er nu mogelijk is, voortgang gemaakt worden, omdat de doelen in 2030 anders niet gerealiseerd worden.
	6. De RES gaat uit van de actuele vraag en koppelt daar een regionaal 'bod' tot 2030 aan. De RES hanteert dus een statische benadering voor de periode tot (in ieder geval) 2030. Ook hier zou rekening gehouden moeten worden met ontwikkelingen in de markt. Natuurlijk moet er een uitgangspunt zijn, maar zowel vraag als aanbod kunnen door innovaties aanzienlijk veranderen tot 2030 (en daarna).	De RES-Twente gaat uit van een gezamenlijke ambitie, wij monitoren de ambitie twee keer per jaar en maken iedere twee jaar een nieuwe RES-Twente. Hierdoor verwachten wij dat we tijdig kunnen inspelen op innovaties en de koers te kunnen bijstellen waar nodig/mogelijk.
	7. De strategie gaat ervan uit dat de locatie van opwek en afname niet gelijk is (of naar elkaar toe groeit). Reden waarom een langjarig verzaamd net nodig wordt geacht. Het is de vraag of dit nodig is: energiezuiniger apparaten, Electric Vehicles, opwekkers met een hoger rendement en energieopslagsystemen staan hoog op de prioriteitenlijst bij wetenschappers en het bedrijfsleven.	Uw signaal dat tot 2030 een versterking van het elektriciteitsnet niet nodig zou zijn, wijkt af van onze inzichten. Het energiesysteem zal gericht moeten blijven op leveringszekerheid. De netbeheerders leveren een belangrijke bijdrage op de opgave van de energietransitie mogelijk te maken.
	8. Er bestaan ook lagere molens (van tussen de 40 en 60 meter hoog) die minder landschapsvervuilend zijn in die - mits op de juiste manier en in aantal ingepast - gezien de huidige weerstand in de maatschappij tegen horizonvervuilende hoge windturbines, een minder risicovol alternatief bieden.	Lage windmolens zijn bij ons bekend. Inmiddels loopt over de haalbaarheid hiervan een onderzoek in de gemeente Hengelo om via een pilot te verkennen of lage windturbines gerealiseerd kunnen worden. We werken hier aan mee en volgen de ontwikkelingen op de voet via de Twentse Energie Agenda.
	9. Er zou ook rekening moeten worden gehouden met de waarde van de (bestaande) landschappelijke infrastructuur.	We houden expliciet rekening met het landschap. In paragraaf 3.4 van het koersdocument zijn de regionale uitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit opgenomen.
	10. Er zijn 'slimmere' locaties voor de opwekking van wind- en zonne-energie mogelijk, zodat de omstreden grote parken en zonneweides vermeden kunnen worden.	De gemeenten in Overijssel hanteren de zonneladder uit de Handreiking zonnenvelden van de provincie Overijssel. Die gaat uit van een voorkeursvolgorde voor het benutten van locaties voor het opwekken van zonne-energie. Gemeenten zoeken (indien nodig samen met buurgemeenten) altijd naar de meest optimale locaties voor grootschalige opwek.

	<p>11. Bijna 50 windmolens tot 2030 in Twente geeft parallelle uitdagingen voor transport en aansluitingen. De wildgroei is te stroomlijnen door de wereld van opwek (via opslag) en de wereld van de afname maximaal te combineren en door een (supra)regionaal regie gebaseerd op minimale overlast en kosten te voeren.</p>	<p>Onder invloed van de energietransitie wordt de productie van elektriciteit weersafhankelijk. Om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smart grids), door de regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland. In die zin denken we uw denklijn te volgen.</p>
	<p>12. Verduurzaming wordt niet geduid, gekwalificeerd en gekwantificeerd, het blijft bij 'kreten'.</p>	<p>Verduurzaming is een containerbegrip. Binnen de RES Twente 1.0 richten wij ons op onze kernopdracht om grootschalige opwek te realiseren en de warmteregio te ontwikkelen. Zo dragen we bij aan de doelen uit het Klimaatakkoord. We verwijzen hiervoor naar onze opdracht zoals beschreven in paragraaf 1.1 van het koersdocument.</p>
	<p>13. Bij 'lokaal eigenaarschap' (participatie) is de relatie tussen enerzijds technische en economische levensduur van parken en molens en anderzijds het risicoprofiel van beleggingen van belang.</p>	<p>De RES Twente ontwikkelt samen met de LEI-Twente een 'Plan van Aanpak Lokaal Eigendom' als handreiking voor de gemeenten. In dit plan van aanpak wordt aandacht besteed aan verschillende scenario's. De gemeenten geven zelf invulling aan lokaal eigendom.</p>
	<p>14. De Stichting Anpak'n onderschrijft de grondbeginselen van de energiestrategie, echter vindt dat in de RES en het daaruit volgende plan onderstaande punten moeten worden betrokken:</p> <ol style="list-style-type: none"> De sequentie analoog aan de bij de afvalproblematiek gehanteerde 'ladder van Lansink', de dynamiek daarin niet een foto maar een film. Schakelbord: De 'knoppen' (variabelen) en het 'draaien' daaraan. Een open en flexibel systeem. Een systeem waarbij er een maximale, directe relatie is tussen kosten, subsidie en opbrengst (met als gevolg minder overhead en in totaal lagere kosten): minimaal verdienmodel voor marktpartijen en maximaal verdienmodel voor lokaal. Een SMART systeem (Smart grid, slim netwerk), Big data, kunstmatige intelligentie, Internet of Things, slimme meters en blockchain). Infrastructuur als levensader (en regie daarop): de infrastructuur moet niet volgend maar moet mede leidend zijn. 	<p>In de RES Twente 1.0 is als procesafspraken voor de Twentse Energie Agenda opgenomen dat de RES Twente open staat voor nieuwe technieken en ontwikkelingen. We verwijzen hiervoor kortheidshalve naar de paragrafen 4.5, 5.4 en hoofdstuk 6 van het koersdocument. De betrokken kennisinstellingen, zoals de Universiteit Twente hebben de benodigde expertise over bijvoorbeeld smart grids. Zij zijn voor ons ook een nauw betrokken partner bij de Twentse Energie Agenda. RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 een vertegenwoordiging van belanghebbenden vanuit diverse perspectieven betrekken bij de Twentse Energie Agenda. Lees meer in hoofdstuk 6 over de Twentse Energie Agenda.</p>
<p>Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines</p>	<p>We ondersteunen de energietransitie en er is nu een betere optie. Nu wij de Klimaatakkoord doelstellingen voor wind-op-land hebben gehaald, is het nu het juiste moment om te komen tot een energiestrategie op nieuwe inzichten. NLVOW pleit dan ook voor een moratorium voor wind-op-land. Wij roepen u daarom op om per direct geen vergunningen meer af te geven voor windturbines op land. Door op zee ruim baan te geven aan de energietransitie behouden we een leefbare omgeving voor onszelf en onze kinderen. De daar behaalde Certificaten van Oorsprong van groene energie kunnen ten goede komen van gemeenten en regio's</p>	<p>In totaal is aan de regio's in Nederland gevraagd om 35 TWh duurzaam op te wekken met wind en zonne-energie op land in 2030. Daarnaast wordt via andere initiatieven gewerkt aan zon op daken van woningen (7 TWh) en wind op zee (49 TWh). Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft berekend dat de optelsom van de concept RES-sen leidt tot een duurzame opwek van elektriciteit in 2030 met een bandbreedte van 31,2 tot 45,7 TWh. Of het doel van 35 TWh wordt gehaald, is zeker nog geen gegeven gezien diverse onzekerheden, waaronder toenemend maatschappelijk verzet. In die zin onderschrijven we niet uw belangrijkste aanname en daarmee uw conclusie en concrete vraag.</p>

Stichting Behoud Tweents Landschap	1.	Verzet tegen plaatsing windturbines in of nabij nationaal landschap NOT-gemeenten.	Het is van belang dat de keuzes van de RES Twente bijdragen aan een efficiënt energiesysteem met oog voor ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke acceptatie. De gemeenten bepalen in afstemming met de omgeving en binnen de kaders van de provinciale omgevingsvisie het bod voor wind en zon en stellen de zoekgebieden vast. De gemeenten van Noordoost Twente hebben een verzoek bij de provincie ingediend om wind nabij het nationaal landschap mogelijk maken. Dit verzoek is gehonoreerd. Dat is voor ons een gegeven. Een mix van zonne-energie en windenergie is nodig om de ambities te kunnen realiseren en haalbaar betaalbaar te laten zijn. Op weg naar RES Twente 2.0 vindt subregionale afstemming plaats over de zoekgebieden en de mix van wind- en zonne-energie. Een vertegenwoordiging van belanghebbenden wordt daarbij betrokken. Als in de periode van nu tot 2030 nieuwe technieken toepasbaar zijn, dan is het mogelijk om dit in te wisselen als bron voor de opwek van elektriciteit of als warmtebron. Die technieken moeten dan wel haalbaar, betaalbaar en schaalbaar zijn. Ook daar gaan we samen mee aan de slag in de Twentse Energie Agenda.
	2.	RES of gemeenten doen geen inspanningen om maatschappelijk draagvlak te creëren.	De RES Twente is faciliterend en organiseert de regionale bijdrage van het Klimaatakkoord. Het is aan de gemeenten om zorg te dragen voor de participatie binnen de gemeentegrenzen. De RES-Twente ondersteunt de gemeenten waar zij kan. Daarnaast heeft de RES-Twente een aantal regionale bijeenkomsten georganiseerd voor belanghebbenden en heeft zij op meerdere momenten contact gehad met belangengroeperingen. In bijlage 10 is een overzicht opgenomen van de communicatie en participatie op lokaal en regionaal niveau.
	3.	Keuze om zon op dak niet mee te nemen.	Zon op dak wordt in het huidige bod maximaal benut. Momenteel kunnen niet alle aanvragen voor teruglevering worden gerealiseerd vanwege beperkte netcapaciteit of omdat zon op dak verzekeringstechnisch niet mogelijk is. Vanuit de omgeving heerst mede daardoor het gevoel dat de kansen voor zon op dak nog onvoldoende worden benut. Er zit op dit moment binnen de RES Twente 130 GWh aan projecten van zon op dak in de pijplijn.
	4.	Oproep aan gemeenten eigen strategie te volgen die draagvlak heeft onder bevolking.	Voorop gesteld dat de RES een regionale strategie is, zijn de RES-Twente én alle gemeenten zich bewust dat een goede participatie met de belanghebbenden van belang is. De afgelopen periode is hard gewerkt op lokaal en regionaal niveau om belanghebbenden, inwoners goed te informeren en betrekken. Iedere gemeente doet dit op zijn/haar manier met ondersteuning van de RES-Twente. Daarmee is een basis gelegd voor de verdere samenwerking. Want, de oplevering van de RES Twente 1.0 is slechts een tussenstap van een dynamisch proces. In de RES Twente 1.0 zijn hier procesafspraken voor opgenomen om dit o.a. grensoverschrijdend op te pakken naar de RES 2.0. Meer informatie is te vinden in paragraaf 3.2 en hoofdstuk 7 van het koersdocument en in bijlage 10 van het bijlagenboek.

	5.	Kanttekeningen mbt procedure o.a. waarom het voorlopig ontwerp niet openbaar ter visie is gelegd.	De RES Twente 1.0 (en ook het voorlopig ontwerp) is geen Structuurvisie, maar een regionaal koersdocument. De RES Twente 1.0 zelf hoeft om die reden niet ter inzage te liggen. De juridische verankering wordt geborgd via de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisie, waar wel inspraak op mogelijk is. We hebben desalniettemin gekozen voor zo groot mogelijke transparantie en openbaarheid. Het voorlopig ontwerp is openbaar beschikbaar gesteld voor vragen en reacties. Bovendien heeft de RES Twente diverse bijeenkomsten georganiseerd en hebben gesprekken plaatsgevonden met diverse belangenorganisaties en heeft een aantal organisaties, net als u, separaat gereageerd. In veel gemeenten is daarnaast gelegenheid geweest om te reageren op de inbreng vanuit die gemeenten in de RES.
	6.	Waar is het overzicht van de afspraken die gemaakt zijn met maatschappelijke organisaties?	De RES Twente heeft de procesafspraken uit het voorlopig ontwerp in de RES Twente 1.0 aangescherpt en aangevuld. Deze afspraken zijn te vinden in hoofdstuk 2 van het koersdocument. In bijlage 10 van het bijlagenboek van de RES Twente 1.0 zijn de belanghebbenden benoemd die op regionaal niveau zijn betrokken en is een overzicht opgenomen van de communicatie en participatie op lokaal en regionaal niveau.
	7.	SBTL is als erkend belangenbehartiger niet als belanghebbende betrokken.	SBTL is op dezelfde manier betrokken en uitgenodigd als andere belanghebbenden en heeft ook deelgenomen aan de bijeenkomsten die zijn georganiseerd.
	8.	Op welke onderzoeken baseert de RES-Twente zich mbt draagvlak onder de bevolking.	De RES-Twente maakt gebruik van bestaande landelijke onderzoeken onder andere via www.regionale-energiestrategie.nl/participatie . Daarnaast hebben de gemeenten Dinkelland, Losser, Hellendoorn, Hengelo, Oldenzaal, Tubbergen en Twenterand een enquête uitgezet onder een representatief, willekeurig geselecteerde deel van de inwoners.
	9.	Oproep aan gemeenten om een betrouwbaar en representatief onderzoek te doen naar draagvlak onder de inwoners mbt wijzigingen in het landschap.	Het is aan de gemeenten zelf of zij een aanvullend onderzoek willen starten.
	10.	Onacceptabel om vanuit systeemefficiënt denken te gaan clusteren. Voorstel om de kwaliteit van het landschap (mede) bepalend te laten zijn voor grootschalige opwek en heb oog voor een zorgvuldige inpassing.	De RES Twente houdt rekening met de hoekpunten uit het afwegingskader. Dat zijn ruimtelijke kwaliteit, systeemefficiëntie en maatschappelijke acceptatie. Systeemefficiëntie is dus niet het enige waar rekening mee wordt gehouden. Ruimtelijke kwaliteit is dus ook mede bepalend. De RES Twente vindt het behoud van het landschap van groot belang. We houden daarbij rekening met zoveel mogelijk belangen en behoeften. Via de subregionale gebiedsgerichte samenwerking komen de diverse perspectieven samen. De RES Twente betreft een vertegenwoordiging van de LEI, verschillende regionale belanghebbenden en de Twentse samenleving hierbij. Een gezamenlijk regionaal kader voor ruimtelijke kwaliteit wordt geborgd in de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisie, waar de RES Twente als bouwsteen aan bijdraagt.

	<p>11. Welke criteria worden gehanteerd mbt de ruimtelijke kwaliteit?</p>	<p>De RES Twente kiest regionaal voor een aantal uitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit, die in lokaal beleid worden vertaald. Dat zijn in elk geval gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. De provincie Overijssel heeft voor de inpassing van zonnevelden in het landschap een handreiking zonnevelden van de provincie Overijssel (d.d. 21/04/20) opgesteld. Deze handreiking is gebaseerd op de regels voor ruimtelijke ontwikkeling in de provinciale omgevingsverordening. Naar aanleiding van een motie van Provinciale Staten, zal er ook een handreiking voor windbeleid worden gerealiseerd. Volgens de provinciale omgevingsverordening is meervoudig ruimtegebruik een vereiste. Als gemeenten dit niet hebben vastgelegd in lokaal beleid, zal dit toch aan de orde zijn, omdat dit een provinciaal sturend uitgangspunt is. Gemeenten kunnen bij de uitwerking van het aspect ruimtelijke kwaliteit in hun plannen bovendien gebruik maken van het adviesrapport 'Energie-opwekking in de landschappen van Overijssel' van HNS Landschapsarchitecten (d.d. 10/04/2019) en de 'Wegwijzer energie in het Overijsselse landschap'. Op (sub)regionaal niveau stemmen partners, regionale belanghebbenden en een vertegenwoordiging van de Twentse samenleving met elkaar af. Gezamenlijke afspraken uit de RES Twente zijn een bouwsteen voor de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisie. Meer informatie over ruimtelijke kwaliteit is te vinden in paragraaf 3.6 van het koersdocument en bijlage 6 in het bijlagenboek.</p>
	<p>12. Geen zoekgebieden aanwijzen in of bij het nationaal landschap NOT.</p>	<p>De RES-Twente wijst zelf geen zoekgebieden aan. Zoekgebieden worden door gemeenten voorgesteld en opgenomen in het lokale en provinciale beleid.</p>
	<p>13. SBTL wil verder kijken dan 2030 en ook nieuwe technieken inzetten.</p>	<p>RES Twente werkt vanuit het kader van het landelijk Klimaatakkoord. Er kan alleen gewerkt worden met gevalideerde en bewezen technieken om invulling te geven aan de opgave voor 2030. Bewezen technieken zijn tot op heden alleen grootschalige opwek via zon en wind. Voor de periode tot 2050 kunnen andere vormen van energie-opwek alsnog een rol gaan spelen. Als in de periode van nu tot 2030 nieuwe technieken toepasbaar zijn, dan is het mogelijk om dit in te wisselen als bron voor de opwek van elektriciteit of als warmtebron. Die technieken moeten dan wel haalbaar, betaalbaar en schaalbaar zijn. Daar gaan we samen mee aan de slag in de Twentse Energie Agenda. RES Twente wil hierbij op weg naar RES Twente 2.0 een vertegenwoordiging van belanghebbenden vanuit diverse perspectieven betrekken.</p>
	<p>14. Keuze om alleen grote zonnevelden mee te nemen is demotiverend voor lokale initiatieven.</p>	<p>Het is niet juist dat alleen grote zonnevelden meegewogen worden. Ook zon op dak, op parkeerplaatsen, gevels, langs infrastructurele werken en kleine zonnevelden zijn mogelijk en tellen mee. Zie ook de beantwoording onder vraag 3.</p>
	<p>15. De zonneladder wordt genegeerd.</p>	<p>Dat is niet juist. In het koersdocument wordt in paragraaf 3.4 juist ingegaan op de zonneladder van de provincie. Deze zinsnede is overgenomen uit het voorlopig ontwerp.</p>

	16. Zorgvuldige keuze mbt de kosten van de transitie.	Het is terecht dat ook naar de kosten van de transitie gekeken moet worden. Mede daarom is het wenselijk om de verhouding tussen wind- en zonne-energie om te buigen naar 60/40. De kosten voor opwek via meer zonne-energie dan windenergie zijn aanzienlijk hoger. In de subregionale aanpak moet de optimalisatieslag plaatsvinden. Lees meer hierover in paragraaf 4.2 in het koersdocument. Daarnaast kijken de netbeheerders de komende jaren hoe zij slim kunnen investeren en de netcapaciteit kunnen uitbreiden om maatschappelijke kosten in de toekomst betaalbaar te houden. De RES Twente wordt hierbij betrokken en in de subregionale afstemming is hier aandacht voor. Lees meer hierover in paragraaf 3.3 in het koersdocument over een haalbaar, betaalbare en schaalbare energietransitie.
	17. Uitleg over de wijziging in de verhouding zon/wind van 60/40 naar 40/60.	Vanuit systeemefficiëntie is het wenselijk om de verhouding tussen wind- en zonne-energie om te buigen naar 60/40. Met een verhouding 60/40 wordt de energie-infrastructureur efficiënter benut en is minder investering nodig, is minder subsidie nodig voor het dekken van de onrendabele top, is het energiesysteem stabiel en kan het opwekken van windenergie beter worden gecombineerd met agrarisch grondgebruik. In de subregionale aanpak moet de optimalisatieslag plaatsvinden. Lees meer hierover in paragraaf 4.2 in het koersdocument. Daarvoor toetsen we ook op systeem efficiëntie (zie ook beantwoording onder 10). Verder hebben studenten van de Universiteit Twente in opdracht van de stuurgroep RES-Twente een app RES Twente ontwikkeld waarmee iedereen laagdrempelig inzicht kan krijgen op het effect van keuzes in de kosten.
	18. Pleidooi voor 50% participatie in grootschalige energieprojecten.	In het koersdocument is minimaal 50% lokaal eigendom opgenomen als uitgangspunt. Dit is nader toegelicht in paragraaf 3.2 'samen met de omgeving' en paragraaf 7.3. Dit is een afspraak uit het Klimaatakkoord. Gemeenten kunnen zelf bepalen hoe ze dit invullen. De RES Twente ontwikkelt samen met de LEI-Twente een 'Plan van Aanpak Lokaal Eigendom' als handreiking voor de gemeenten.
	19. Gemist wordt een verwijzing naar de opbrengsten van aquathermie.	Aquathermie biedt perspectief om in de toekomstige gebouwen te verwarmen. Binnen Twente worden inmiddels op een viertal locaties in Almelo, Hellendoorn, Losser en Oldenzaal nadere studies uitgevoerd voor het ontwikkelen van aquathermie projecten voor het verwarmen van de gebouwde omgeving. De uitkomsten van deze studies geven inzicht wat de bijdrage zal zijn aan de warmtetransitie. Lees meer in paragraaf 5.4 van het koersdocument en bijlage 8 van het bijlagenboek.
	20. Pleidooi behoud van eigen streekhout ivm biomassa.	Houtachtige biomassa is een transitiebron die wordt ingezet in de overbruggingsfase in de warmtetransitie. In Twente gebruiken we alleen duurzame biomassa die voldoet aan de landelijke duurzaamheidseisen en bestaat hoofdzakelijk uit snoei- en afvalhout uit de regio. De SER adviseert echter dat de inzet van houtachtige biomassa voor laagtemperatuur, zoals ruimteverwarming, af te bouwen en voor hoog temperatuur warmtenetten om te bouwen als er alternatieven aanwezig zijn.

	21.	Oproep om ambitieniveau opgave te verlagen; opbrengst zon op dak te vergroten; gebruik nieuwe technieken.	Het ambitieniveau is afgestemd met alle 14 gemeenten, provincie en waterschap en als zodanig vastgesteld in de concept RES. Zon op dak wordt binnen de bestaande kaders meegenomen en daar zullen alle gemeenten extra inspanningen opzetten om zon op dak zoveel mogelijk te benutten. Nieuwe technieken worden meegenomen zodra ze gevalideerd en bewezen zijn. Inwisselen is dan mogelijk (zie ook beantwoording vraag 13). Wanneer extra energie op daken geproduceerd gaat worden, telt dit mee in de bijdrage vanuit Twente.
Vragen die zijn gesteld aanvullend aan de bovenstaande reactie:			
Stichting Behoud Twents Landschap ea	22.	Waarom wordt de ontwikkeling en mogelijkheden van andere technieken niet nadrukkelijker betrokken binnen de RES 1.0?	De opgave voor 2030 wordt ingevuld met gevalideerde technieken via wind en zon. Voor de opgave van 2050 kunnen er ook andere vormen van energie opwek een rol gaan spelen. In de RES Twente 1.0 is als procesafspraken voor de Twentse Energie Agenda opgenomen dat de RES Twente open staat voor nieuwe technieken. Nieuwe technieken worden meegenomen zodra ze gevalideerd en bewezen zijn. Inwisselen is dan mogelijk (zie ook beantwoording vraag 13). RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 een vertegenwoordiging van belanghebbenden vanuit diverse perspectieven betrekken bij de Twentse Energie Agenda. Lees meer in hoofdstuk 6 over de Twentse Energie Agenda.
	23.	Bent u zich bewust dat de gemeenteraden kunnen afwijken van RES 1.0 Voorlopig Ontwerp? Ziet u dit ook zo? En bent u bereid mee te werken aan het opstellen van een aangepaste strategie? Zo nee, waarom niet?	Vanuit de gemeentelijke autonomie hebben raden uiteraard de mogelijkheid af te wijken of om niet in te stemmen met de RES Twente 1.0. Mocht deze situatie zich voordoen dan staat in de Startnota Energiestrategie Twente hoe daarmee wordt omgegaan. Maar het uitgangspunt is, dat de partners (gemeenten, waterschap en provincie) er samen uitkomen.
	24.	Vindt u het niet merkwaardig dat de besluitvorming over RES 1.0 al gaat plaatsvinden, voordat de NOT gemeenten Losser, Oldenzaal, Tubbergen en Dinkelland hun besluitvorming over de Conceptnota Windbeleid (naar verwachting in september) hebben afgerond.	Nee, gemeenten doorlopen allemaal een eigen proces en die lopen niet gelijktijdig. Dat is ook niet nodig gelet op het karakter van de RES 1.0. De opleverdatum voor de RES-sen is landelijk bepaald. Het is aan de gemeenten zelf om het proces voor hun eigen lokale visies te doorlopen. In het koersdocument staat ook aangegeven dat gemeenten ieder hun eigen proces volgen en elkaar daarin de ruimte geven.
	25.	Bent u bekend met de uitspraken van Jan Rotman, professor transities & duurzaamheid en met het onderzoek van Deloitte in 2018? Zowel Deloitte als dhr. Rotman tonen aan dat er voldoende geschikte daken zijn om met alleen zon op dak de opgave te behalen. Wat betekenen deze onderzoeken voor de strategie van RES 1.0? Waarom wordt zon op dak niet in de volle omvang meegeteld in RES 1.0? Bent u bereid vorenstaande te betrekken in de besluitvorming? Zo nee, waarom niet.	Wij zijn op de hoogte van de diverse onderzoeken. Zon op dak wordt binnen de bestaande kaders meegenomen in de RES-Twente. Zie hiervoor ook de beantwoording van vraag 3 en vraag 14.
	26.	Hoe beoordeelt u de verhouding wind en zon indien u vorenstaande onderzoeken/ uitspraken betreft in de besluitvorming? En leidt dit tot bijstelling van die verhouding? Zo ja, tot welke bijstelling? Zo nee, waarom niet?	Wij hebben de mogelijkheden voor zon op dak binnen onze kaders en bestaande onderzoeken gewogen. Daarin hebben wij ook de analysekaarten van het Nationaal Programma RES met de potentie voor opwek via zon op dak meegewogen. Zo zijn we tot een afgewogen en realistisch bod gekomen dat is afgestemd met bestuurders. Voor meer informatie over de verhouding wind/zon richting 60/40 zie ook de beantwoording van de vragen 16 en 17 en paragraaf 4.2 in het koersdocument.

	<p>27. RES Twente vraagt de gemeenteraden zich te committeren aan RES 1.0 VO. Waaraan wordt exact gecommiteerd? Alleen de opgave? Of ook de verdeling wind en zon, zoals is vermeld in RES 1.0? Is het commitment definitief t/m de besluitvorming RES 1.0 of zijn er nog wijzigingen mogelijk? Zo ja, welke zijn dat?</p>	<p>Het voorlopig ontwerp was een document dat als doel had meningsvormend te worden besproken in raden, staten en het algemeen bestuur van het Waterschap. De moties en reacties zijn beantwoord en als bijlage 1 meegezonden met het koersdocument. We hebben waar mogelijk de ingebrachte moties en opinies én de visies van de colleges betrokken bij het koersdocument RES Twente 1.0. De verdeling zon/wind ligt niet vast, maar vraagt om een doorontwikkeling van plannen richting de RES 2.0. De RES Twente vraagt de gemeenten, waterschappen en provincie Overijssel om de strategische koers voor de RES Twente 1.0 (= het koersdocument) vast te stellen. Het bijlagenboek is als achtergrondinformatie bijgevoegd.</p>
	<p>28. Commitment is ons inziens alleen mogelijk na voldoende onderzoek naar draagvlak. Bent u het hiermee eens? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Het is aan de gemeenten zelf om middels een participatieproces draagvlak te organiseren onder haar inwoners. De RES-Twente ondersteunt de gemeenten hierin. Daarnaast heeft de RES-Twente op regionaal niveau meerdere bijeenkomsten georganiseerd voor belanghebbenden in het kader van het regionale draagvlak. We zijn ons er dus van bewust dat participatie en draagvlak belangrijk zijn voor de RES Twente 1.0.</p>
	<p>29. Hoe wordt er onderzoek gedaan naar voldoende draagvlak? En wanneer is er sprake van voldoende draagvlak? Welke criteria gelden daarvoor?</p>	<p>Er zijn door diverse lokale partners onderzoeken gedaan naar de acceptatie en de koers. Tevens zijn er diverse bijeenkomsten georganiseerd op regionaal vlak. Er wordt regionaal geen onderzoek gedaan naar draagvlak. Wij betrekken wel de lokale, regionale en landelijke expertise (NPRES) bij dit dossier. Zie ook de beantwoording van de vragen 8 en 9.</p>
	<p>30. Hoe kijkt u aan tegen het rapport 'Via Parijs', opgesteld door het College van Rijksbouwmeesters, deskundigen en adviseurs van de overheid? Kent u dit rapport en bent u het met ons eens dat de oplossingen die door hen worden aangedragen, met name het tegengaan van het confettimodel voor wind, in RES Twente gesteund zouden moeten worden? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Wij kennen het rapport Via Parijs. Zowel vanuit het thema ruimtelijke kwaliteit als systeemefficiëntie zetten we in op clustering van windenergie teneinde 'confetti' zoveel mogelijk te voorkomen.</p>
	<p>31. Bent u in het verlengde daarvan bereid de strategie te volgen van de gemeenten Wierden, Hellendoorn en Hof van Twente, recentelijk ook min of meer overgenomen door Dinkelland ,door niet te kiezen voor windturbines? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Zonne-energie wordt vaak genoemd als alternatief voor windenergie. Maar wanneer een windturbine wordt ingeruild voor zonnepanelen, blijft dat niet zonder gevolgen. Feit is dat windenergie tegen lagere kosten kan worden geproduceerd en dat een windturbine de transportcapaciteit van het elektriciteitsnet beter benut dan zonnepanelen. Kortom, een groter aandeel zonne-energie in de energiemix leidt tot hogere maatschappelijke kosten, met hogere energietarieven en/of belastingen voor inwoners tot gevolg. Een eenzijdig op zonne-energie georiënteerd energiesysteem ondervindt bovendien veel ongemak van de wisseling van dag en nacht en de seizoenen. Door (ook) in te zetten op windenergie, wordt die disbalans op het elektriciteitsnet kleiner. Verder is relevant dat de toepassing van windenergie in het landelijk gebied zich beter laat combineren met de agrarische functie, dan bij de aanleg van een zonneveld het geval is. In de subregionale aanpak moet de optimalisatieslag plaatsvinden. Zie verder ook de beantwoording van de vragen 16 en 17. Lees meer hierover in de paragrafen 3.3 en 4.2 in het koersdocument.</p>

	<p>32. Hoe kijkt u aan tegen de uitspraken van dr. ir Martien Visser, dat Nederland van de 35 TWh, al 33,2 TWh heeft behaald. Welke conclusies verbindt u hieraan? Waarom wordt deze info niet ingebracht bij de besluitvorming?</p>	<p>In het Klimaatakkoord wordt van regio's gevraagd om strategieën op te stellen, die leiden tot de productie van 35 TWh aan zonne- en windenergie in 2030. In 30 regio's worden op dit moment aan zogenaamde regionale energiesstrategieën (RES'en) gewerkt. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft berekend dat de optelsom van de regionale plannen leidt tot een bod van 52,5 TWh. De realisatie van de regionale plannen is echter met de nodige onzekerheid omgeven. Nadere verkenning levert een inschatting voor hernieuwbare elektriciteitsproductie in 2030 op met een bandbreedte van 31,2 tot 45,7 TWh, en een middenwaarde van 38,2 TWh. Of het doel van 35 TWh wordt gehaald, is daarom nog geen gegeven. Het is ons bekend dat de aangehaalde Lector Martien Visser een rooskleuriger kijk op de zaak heeft. Het verschil in opvatting laat zich verklaren door een verschillende kijk op de onzekerheden die de plannen voor hernieuwbare energie omgeven. De RES Twente hecht waarde aan de door het Planbureau voor de Leefomgeving uitgesproken verwachting.</p>
	<p>33. Kennelijk heeft de RES haast. Gezien de reeds behaalde TWh is daar geen enkele reden voor. Bent u bereid voor de besluitvorming RES 1.0 af te wijken van de planning en deze te verschuiven naar bv het najaar 2021? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>De RES-Twente heeft zich te houden aan de landelijk gemaakte afspraken. Deze afspraken houden onder andere in dat op 1 juli een RES Twente 1.0 moet worden aangeleverd aan het NPRES. Wij hebben in verband met de planning van een aantal gemeenteraden hiervoor al iets meer tijd gevraagd. We gaan de RES Twente op 10 juli aanbieden aan het NPRES. De RES Twente 1.0 is een tussenstap in een dynamisch proces. Bovendien is het geen einddocument maar een strategische koers. Na de oplevering van de RES Twente 1.0 gaat het proces door.</p>
	<p>34. RES 1.0 gaat uit van 30% overprogrammering. Het Planbureau voor de Leefbaarheid (PBL) heeft aangetoond dat t/m 2019 al 28 TWh is behaald van de 35 TWh. Dhr M. Visser heeft dit t/m 2020 berekend en komt zelfs op 33,2 TWh. Hoe beoordeelt u dit in verhouding tot de opgave en de overprogrammering van RES 1.0? Geeft dat aanleiding tot bijstelling van de opgave? Zo ja, hoe zou deze dan luiden? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Dit geeft géén reden tot bijstelling van de opgave (zie ook beantwoording vraag 32).</p>
	<p>35. De opgave RES 1.0 voor NOT is verlaagd van 335 GWh naar 225 GWh. Welke invloed heeft dit op het plaatsen van windturbines in of nabij het Nationaal Landschap NOT? Kunt u toezeggen dat de zoekgebieden in en nabij Nat Landschap NOT komen te vervallen? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Dit is een vraag voor de gemeenten van Noordoost Twente gemeenten, wij verwijzen u daarom door naar hen.</p>
	<p>36. Op welke wijze is relevante kennis, benodigd voor besluitvorming RES 1.0, geborgd? Onze indruk is dat de relevante kennis beperkt is om een evenwichtige en op de toekomst gerichte besluitvorming mogelijk te maken. Bent u het eens met deze stelling? Zo ja, welke actie onderneemt u hier op? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>We zijn het niet eens met uw stelling. Besluitvorming vindt plaats in gemeenteraden, provinciale Staten en Algemeen Bestuur van het waterschap. Deze overheden zijn goed in staat om de relevante kennis beschikbaar te stellen. De NPRES en de RES ondersteunen hen daarin.</p>

	<p>37. Wij hebben ook een vraag hoe de finale besluitvorming binnen bestuur RES over het Voorlopig Ontwerp gaat plaatsvinden onder invloed van de talrijke moties die vanuit diverse gemeenteraden zijn aangenomen. Hoe zit dit besluitvormingsproces eruit? Kunt u verzekeren dat de besluitvorming is gericht op de meest effectieve en efficiënte oplossing en niet op de planning en/of belangen die deze oplossing belemmeren of uitsluiten? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>Op advies van de initiatiefgroep RES Twente (een representatie van volksvertegenwoordigers van de Twentse gemeenten, provincie en waterschap) heeft de besluitvorming van de RES Twente 1.0 in twee stappen plaatsgevonden. Begin maart 2021 is het voorlopig ontwerp RES Twente openbaar beschikbaar gesteld. Deze is ter bespreking en opiniëring voorgelegd aan de gemeenteraden, het Algemeen Bestuur van het waterschap Vechtstromen en Provinciale Staten van provincie Overijssel. De ontvangen moties en reacties op het voorlopig ontwerp RES Twente 1.0 zijn meegewogen bij het realiseren van de RES Twente 1.0 en hebben geleid tot een aanscherping van de strategische koers. Ook zijn de ingebrachte overwegingen van diverse belanghebbenden meegewogen. De RES Twente vraagt de gemeenten, waterschappen en provincie Overijssel om de strategische koers voor de RES Twente 1.0 (= het koersdocument) vast te stellen. Het bijlagenboek is als achtergrondinformatie bijgevoegd. Maar het proces loopt al langer. Wij hebben op basis van een zorgvuldig doorlopen traject van 2 jaar nu een RES Twente 1.0 ter besluitvorming aangeboden aan de gemeenten, provincie en waterschap. Wij hebben daar binnen de kaders van de opdracht een zorgvuldige afweging gemaakt en deze afweging stap voor stap besproken en teruggelegd bij de bestuurders. Wij hebben alleen technieken die zichzelf nog niet bewezen hebben uitgesloten. Wij zijn dus van mening dat een zorgvuldig proces is doorlopen om te komen tot een RES Twente 1.0 als koersdocument.</p>
	<p>38. Bent u bereid bij onze nationale overheid aan te dringen op meer regie inzake wind op land, een verschuiving te bepleiten naar wind op zee, maar ook aandacht te bepleiten veel meer in te zetten op duurzame energieproductie door middel van thoriumcentrales?</p>	<p>Er is al veel aandacht voor wind op zee en ook landelijk is er aandacht voor thoriumcentrales. Wij volgen deze ontwikkelingen. Als lokale en regionale overheden in Twente zijn wij van mening dat centrale sturing vanuit het Rijk niet tot de meest optimale planvorming en lokaal draagvlak gaat leiden.</p>
	<p>39. Hoe denkt de RES om te gaan met de afvalstromen die door de techniek van wind en zon worden veroorzaakt? Om ook deze problematiek lokaal op te lossen moet er een oplossing komen.</p>	<p>Wij zullen hiervoor aandacht hebben in de uitvoering van de RES Twente 1.0, dit wordt meegenomen in de Twentse Energie Agenda vanuit het thema circulaire economie.</p>
	<p>40. Hoeveel gronden denkt de RES door exploitanten te kunnen laten verwerven voor zonnevelden en turbines en wat zijn daar de financieel-economische gevolgen van voor landbouw en de economische schade en claims?</p>	<p>De benodigde ruimte is afhankelijk van de uitvoering van de uiteindelijke plannen. De bouwlocaties voor met name zon (maar soms ook wind) wordt veelal verkregen via een opstalrecht door initiatiefnemers. Hiervoor krijgt de grondeigenaar een vergoeding die veel hoger is dan verkregen kan worden met agrarische productie. Voorts is eventuele planschade te verhalen op de initiatiefnemers.</p>
	<p>41. Is RES Twente bekend met de omstandigheid dat agrarische grond voor het plaatsen van windturbines niet wordt gekocht, maar wordt gehuurd door de exploitanten? en dat elke cluster wordt ondergebracht in een aparte BV, die failliet verklaard wordt als de windturbine niet meer rendabel is? Is RES Twente ermee bekend, dat bij het ontmantelen van windturbines de eigenaar (dus de boer die de grond ter beschikking heeft gesteld) verantwoordelijk is voor het verwijderen van de turbine, waarbij de rotoren niet te recyclen zijn en met inbegrip van vele tonnen fundering en dat de kosten voor rekening komen van de eigenaar (dus de boer)? Wat betekent</p>	<p>Gemeenten kunnen hierop anticiperen door van een initiatiefnemer vooraf een beëindigingsplan te vragen. Daarin kun je vastleggen dat na beëindiging alles moet worden verwijderd. Echter, gezien de beperkte mogelijkheden voor het opstellen van windturbines, zullen deze locaties worden verkocht en herontwikkeld.</p>

		deze info voor RES Twente en voor de strategie RES 1.0? (aanleiding voor deze vraag: bron: Universiteit van Amsterdam).	
	42.	Waar komen de energiestromen vandaan die nodig zijn bij geen wind en geen zon? Wij veronderstellen dat dan teruggevallen moet worden op nog bestaande gas of kolengestookte centrales. <i>Wat is hiervan de CO2-belasting?</i> Het zou goed zijn een realistisch beeld te hebben van de verhouding fluctuerende energie versus stabiele energie.	Deze vraag valt buiten de scope van de RES Twente en we verwijzen u voor het antwoord op deze vraag door naar de landelijke overheid.
	43.	Tenslotte nog een vraag over de megasubsidies die voor een groot deel in de zakken van initiatiefnemers terecht komen en die leiden tot ongehoord hoge winsten voor de exploitanten van windturbines. Is men zich bij RES TWENTE ervan bewust dat de voorgenomen plannen hieraan zullen meewerken? Welke aanvullende voorwaarden zouden daarover aan exploitanten kunnen worden gesteld?	Het Rijk beheert de subsidieregelingen voor duurzame energie-opwek, zoals de SDE++. Vragen over aanvullende voorwaarden dient u aan het Rijk te richten. In RES Twente hanteren we het uitgangspunt van minimaal 50% lokaal eigendom zodat de opbrengsten ten goede komen aan de omgeving.
Twentse Noabers			
	1.	Pak de transities van energie, klimaat, landbouw, zorg, welzijn en wonen in Twente veel meer samen met de inwoners aan! Organiseer dat op korte termijn. En durf er landelijk mee op te vallen.	De titel van de RES-Twente is 'Samen de stap maken'. Hiermee geven we direct de kern weer dit koersdocument. Zowel paragraaf 2.2. als 2.3 van het koersdocument gaat in op de vraag hoe we dit samen met de omgeving gaan doen.
	2.	Wij pleiten daarom voor een aanpak waarin (groepen) inwoners, overheid, ondernemers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties op een nieuwe wijze met elkaar 'samenspelen'. Alleen met goed, doeltreffend samenspel en een gezamenlijk doel aan de (lange termijn) horizon ontstaat het zo noodzakelijke brede draagvlak voor de transities. Dat geldt des te meer tegen de achtergrond van de dreigende tweedeling en polarisatie in de samenleving.	Hoofdstuk 7 van het koersdocument heeft als titel 'Informeren en betrekken inwoners en lokaal eigendom'. Daarin staat onder andere dat we een omgevingsadviesraad gaan instellen en de verdere procesafspraken die we gemaakt hebben op dit vlak. RES Twente wil op weg naar RES Twente 2.0 Twentse Noabers betrekken en afstemming houden over onder meer de invulling van de omgevingsadviesraad.
	3.	Twente zou ook voorop kunnen lopen door rondom de aanpak van de energietransitie en klimaataanpassingen een Burgerberaad Twente in te voeren. Als innovatieve vorm van (deliberatieve) democratie, ter ondersteuning van de gemeenteraden.	Zie het antwoord bij vraag 2.
Vogelbescherming Nederland			
	1.	Vogelbescherming Nederland maakt zich zorgen over de druk van windmolens en zonneparken op kwetsbare leefgebieden van vogels, en het effect van windmolens op vogels die zich doodvliegen, of een barrière vormen op trekroutes. Graag vragen wij uw aandacht daarvoor.	Wij hebben aandacht voor de kwetsbare natuur in Twente en in het verlengde daarvan ook voor de leefgebieden van de vogels. De gemeenten zullen ook deze aspecten betrekken bij de zoeklocaties voor windmolens.
	2.	Sluit belangrijke natuurgebieden, zoals Natura2000 en weidevogelkerngebieden uit de zoekgebieden van de RES 1.0.	Wij houden ons aan de richtlijnen die zijn gesteld bij de Natura2000 gebieden mbt de zoekgebieden voor de RES Twente 1.0.
	3.	Beoordeel de effecten op natuur en landschap niet alleen op regionaal niveau maar ook op landelijk niveau.	Hiervoor verwijzen wij u naar de landelijke overheid.
	4.	Volg bestaande richtlijnen, stimuleer win-winoplossingen en benut de kennis bij natuur- en soortenorganisaties. Dat komt ook het draagvlak ten goede.	Wij houden rekening met bestaande richtlijnen. En we gebruiken op weg naar RES 2.0 graag de aanwezige kennis bij natuur- en soortorganisaties.